

ПОСЛАНИЦА ПРВА (-ВЕЛИКА)
 МОНАСИМА

Господар свега (постојећег), човекољубиви Бог, роду човечанском свагда дарује добре поводе за познање будућих (добара), желећи да свако стиче напредак ка бољем оним што многом доброте (своје) подстиче (=указује), и привлачећи увек ка добру човека створеног по лику Његовом; будући да душа (човекова) по природи има порив ка добром и лепом и да стреми жељењем онога што је боље, али она лева страна зла, онаком лукавостју, у једноставис душе свагда умеће маштање о (привидно) лепим (стварима) ради помрачивања оних истински лепих. Због тога нас неизрецива љубав благодати Божије учи познању истине¹ кроз Богонадахнута Писма, према ономе (=Псалмојојцу) који каже: Благости и васпитању и познању научи ме¹, да бисмо тако могли да одбацимо (од себе) узрок свих зала незнање, и у нама присутно телесно и несловесно мишљење које се подмукло утврђује обсећањем знања, и да бисмо, руковођени светлостју истинског познања, могли то (незнање) да изагнамо (из себе) научивши да је знање истине узрок спасења.

Пошто сте већ и ви, о најжељенија и љубљена браћо, (тако) често тражили од нас да изложимо реч (-поуку о томе)

* Израз "лева страна зла" упућује на традиционално повезивање зла са левим, са левимом (упор. Јона 4. 11). Можда право значење ова веза добија управо у овом нашем двадесетом веку.

** Нераскидива веза ἀγάπη (љубави) и γνῶσις (знања, познања) указује на претходећу александријску традицију. Ова веза постоји већ код КЛИМАНТА АЛЕКСАНДРИЈСКОГ (упор. MORTLEY, *Connaissance religieuse et herméneutique chez Clément d'Alexandrie*, Leiden 1973, p. 138-143.

¹ Пс. 119. 66

какав начин (живота) треба да има онај који се удаљио од телесних уживања и начина живота овога века ... са браћи пак на једно исто (место) сходно оном, описаном у Делима (Апостолским), апостолском обичају¹ у свештени скуп и чинећи збор братства, изабравши да у свему побожно будемо једни с другима, и (такође) како треба чинити заједничко борављење (=ојхођење), и какво треба да је устројство навикâ (=врлина, монашања), и који је циљ пута највише врлине, и шта је добра и угодна и савршена Воља Божја¹, те какав је пут и подвиг оних који желе да стигну до савршенства и који хитају да доспеју до (највише) мере духовнога раста²; и — да не развучимо причу пашироко, — та и (друга питања) која овима следе молисте од нас да вам писмено нацртамо (=напишемо) за трајни подсетник душеполезног изучавања, уверени наравно у благочестиви догмат православне вере: да је Једно Божанство Обожаване и блажене Тројице, једна Суштина, једна Воља, једна Слава, да се једно поклонeње приноси Трима Ипостасима једнога Божанства, као што и у светој тајни Крштења благочестиво исповедисмо добро вероисповедање пред многим сведоцима. Због тога и ми, гледајући вашу многу равност око добрих и видeћи жељу за крајном врлином, не оклеवासмо, (него) укратко сачинисмо (вам) подсетник, узевши за полазиштâ (наши излагања) мисли из самих Богонадахнутих Писама; а истовремено наводисмо и светописамска сведочењства за цуноту непоколебљиве вере, да не би ко помислио да говоримо нешто (сами) од себе³, или посумњао како говоримо речи пренадуване³.

¹ Лакуна у тексту.

² "Фраза *κοτὴ τὸν ἀποστολικὸν χαρακτῆρα* показује ту чињеницу да је монаштво оувек схватано и схвата се као стремљење ка томе да се у свој цуноти оствари хришћански идеал, јасно одурган од стране св апостола" (Сидоров, *ad loc. cit.*)

¹ Рим. 12, 2

² Еф. 4, 13

³ Интересантно је да је данас потпуно обратан. Данашњи аутори, чак и кад готово дословно преписују, на сваку цену желе да оставе утисак да написано припада њима.

³ 2 Петр. 2, 18

Иска, дакле, пре свега, свима који су себе посветили Богу, и тела своја принели на живу и свету и угодну жртву Богу¹, као словесно служење, вазда буде циљ предстојеће просветлење побожности (= *праве вере*), и да верују сходно обећањима светих Евангелија и осталих списа (Св. писма), предајући себе сваком добром делу и сваком врлинском занимању; и да буду чврсто уверени да је кроз благодат Христову и силу Божанску могуће да настане потпуно у нама излечење и очишћење од срамних страсти које делају у души и телу, јер оно што је за нас немогуће, могуће је Богу који нам је то обећао². Наиме, греховне страсти касније су придонеле у душу и тело, због престапа првосазданог Адама³; И да је (такође) могуће да се удостојимо у свакој пуности савршеног и потпуног усиновљења у Духу на посвећење душе и тела, сходно ономе који је рекао: Јер евангелије наше није проповедано вама само речју, него и у сили, и у Духу Светом, и са увереношћу многим, као што знате³. И опет: Да вас цели дух ваш и душа и тело буду беспрекорно сачувани у дан Господа нашег Исуса Христа;

¹ Рим. 12, 1

² Мт. 19, 26

³ "Говорећи да су греховне страсти касније придонеле у душу и тело, преп. Макарије изражава опште светостачко становиште о проблему зла (греха) ... Могуће је да је овде такође присутна и једна прикривена полемика против манихејаца који су тврдили суистанцијалност зла и сматрали да је тело греховно по својој природи, па сходно томе одрицали васкрсење тела, одбацивали брак итд. У IV и V веку манихејци су развили активну пропаганду свога учења међу египатским хришћанима, покушавајући да продру и у монашке кругове. (Упор. STROUMS G. G., *Manichean Challenge to the Egyptian Christianity, The Roots of Egyptian Christianity*, Philadelphia, 1986. p. 307 - 319)" (СИДОРОВ, *ad loc. cit.* прим. 11)

³ 1 Сол. 1, 5

чега смо залог неизрецивог благодејанија (=дејства) ми верујући примили у светом крштењу Блажене Тројице*, па узрастање и напредак савршеног наслеђа (Божијег) и на умножење овог талента¹ (=дара) код оних којима је поверена ова велика и пречиста тајна.

Јер Божанствени и Утешитељни Дух, дат апостолима, а кроз њих дат у службу јединој и истинитој Цркви Божијој**, од часа крштења, у сразмери са вером (коју човек има), различито и на много начина са сваким је оним (човеком) који из искрене вере приступа крштењу. Дакле, сваки прима (то) благо на умножење и разраду и увећање, као што је речено и у Евангелију¹. Наиме, као што дете рођено у веку овоме, није заувек остало у детињем узрасту, него из дана у дан добија узрастање по неком нужном следу неисказивих закона природе, док не доспе до (узраста) зрелог човека и до испуњених логичких појмова, на исти начин и онај који се рађа одозго, од воде и Духа², не треба да остане у стању детињег духовног узраста, него треба да из дана у дан користећи подвиг и труд и много тришење због борења са супарником (=ђаволом), сâм напредује и узраста до испуњења духовног раста, сходно ономе што апостол (Павле) каже: Док не достигнемо сви у јединство вере и познања Сина Божијега, у човека савршена, у

* Израз ἐκ τοῦ ἁγίου τῆς μακαρίας τριάδος θεοῦμεταστοῦ указује, како на тајинство крштења уопште, тако и на формулу коју свештеник на крштењу произноси: "Крштена са раб Божији у име Оца, амиџ, и Сина, амин, и Светога Духа, амин", упор. СИДОРОВ, прим 12.

¹ Мт. 25, 11-14; Лк. 19, 12-27.

** Преподобни МАКАРИЈЕ дотиче се овде ектисиологије.

¹ Мт. 25, 14-30; Лк. 19, 12-27

² Јн. 3, 3-5

меру раста пуноте Христове, да не будемо више мала деца, коју љубља и заноси сваки ветар учења лукавством ради завођања у заблуду, него да истинујући у љубави у свему узрастемо у Њега, који је Христос¹. И опет другде говори исти (Апостол): Не саображавајте се веку овоме, него преображавајте се обновљењем ума свога, да испитате шта је добра и угодна и савршена воља Божија², говорећи да (тима) достижу у савршену вољу Божију они који су достигли у меру раста и словесног испуњења Духа. Али, при телесном рођењу, следом неке нужности и природним законом, дете достиже мужевни узраст, тако да се телесни узраст испуњује зато што је нужном одлуком промисла³ заповеђено, а не слободним избором воље. Код рођења, пак, олозго, од Духа (Светог), није на тај начин одређен поредак (развоја), него је слободној вољи постављен труд и подвиг и пут са многим трпљењем, према реченом од Господа: Борите се да уђете кроз тесна врата⁴; и опет: Подвизавајте се, јер подвижници за добијају Царство Небеско⁵; и: Ко претри до краја, тај ће се спасти⁶; и: Трпљењем својим спасавајте душе своје⁷. А и апостол (Павле каже): Са стрпљењем трчимо у борбу која нам предстоји⁸; и: Тако, вели, трчите да (трку) добијете⁹; и опет: Као слуге Божије у трпљењу многим¹⁰, и тако даље.

¹ Ефес. 4. 13 - 15

² Рим. 12. 2

³ На другом месту (*Hom. 8, 4*) преп. МАКАРИЈЕ набраја чак 12 ступњева доласка до савршенства. *Die 50 geistlichen Homilien des Makarios, S. 80-81.*

⁴ Однос промисла (πρόνοια), нужности (ἀνάγκη) и судбине (εἰραρμένη) представља посебно интересантну тему. Види: СИДОРОВ, прим. 15.

⁵ Лк. 13. 24

⁶ Мт. 11. 12

⁷ Мт. 10. 22

⁸ Лк. 21. 19

⁹ Евр. 12. 1

¹⁰ 1 Кор. 9. 24

¹¹ 2 Кор. 6. 4

А тако је Божанска благодат уредила да сваки својом вољом и властитим хтењем и трудом и подвигом задобија умно (=духовно) узрастање, колико верује и колико се подвизава; и колико љуби, и колико себе предаје телесном и душевном подвигу на благоућавање (=важано исцјељење) заповестима, толико и стиче причастије (=заједничарење) Духа ради духовног узрастања обновљења ума, благодаћу и божанским даром добијајући спасење, а вером и љубављу и подвигом самовласне воље примајући (у себе) напредак и узрастање у савршену меру духовног раста, да би, како благодаћу, тако и правичношћу, био наследником вечног живота, не добијајући све нити божанском моћи и благодаћу без сарадње и труда (=сјарања) човека, нити сасвим може достићи у савршену вољу Божију и меру слободе и чистоте властитом ревношћу и снагом, без сарадње и помоћи Духа Светог¹. Јер, ако Господ не сагради дом и не чува град, узалуд је бдио (над њим) чувар и трудбеник и градитељ¹. И опет: Јер не наследише мачем својим земљу, и мишица њихова не спасе их, мада су раговали мачевима и мишицама,

Идеја синергије (=сарадње) карактеристична је за православну светоотачку мисао. Преподобни МАКАРИЈЕ њу и преузима од претходеће му светоотачке традиције и, могли бисмо рећи, прослеђује је даље, све до позновизантијског исихазма ГРИГОРИЈА ПАЛАМЕ (види: J. MEYENDORFF, *Introduction a l'étude de Gregoire Palamas*, Paris 1959, p. 43, 179, 232-234.) и неопатристичке теологије савремених православних богослова, тј. до дана данашњег. СИДОРОВ управо у овој идеји види "најсуштинскију тачку" разликовања источног (грчког) од западног (латинског) хришћанства, карактеришући ово последње као "јуридичко (законническое) хришћанство". Ипак, западно хришћанство, чак и у наизглед неспојним супротностима, какви су АВГУСТИН и ПЕЛАГИЈЕ, постојано инсистира на *спасењу по закону*. Разлика, тј. супротност само је у томе да је код ПЕЛАГИЈА закон "спољашња емпиријска форма", док је код АВГУСТИНА он схваћен као предвечни Божански закон, као предестинација. Код ПЕЛАГИЈА закон исцјељава слободна воља човекова, а код АВГУСТИНА *предестинирана* (=предодређена) благодат, тако да ту онда нема "помирења" између слободе воље човекове и благодати. Види Сидоров, прим 20.

¹ Пс. 126, 1

него десница Твоја и мишица Твоја и светлост Лица Твојега¹, што показује Божију силу (=моћ) која им сарађује (=поможе) у њиховим сопственом подвигу, а истовремено Пророк отсеца (=отбицује) надменост оних који мисле (високо) о себи због малих врлина, него научава да вером и љубављу кроз благодат бива живот онима који се надају.

Шта је, дакле, та воља Божија, на коју Апостол подстиче молећи сваког да се потруди да стигне? Или, зар није код оних за које је Господ рекао називајући их блаженим: Блажени чисти срцем, јер ће они Бога видети², И опет: Будите, дакле, ви савршени, као што је савршен Отац ваш небески³. Овим се обећава потпуно очишћење⁴ од греха, а то је потпуно ослобођење од срамних страсти и савршено добијање највише врлине, што је очишћење и освешћење срца кроз причастије савршеноста и Божанскога Духа, које (причастије) настаје у пуноћи у души која себе са вером и љубављу свецеже предаје Богу. Као што и кроз Давида показиваше Дух (Свети) савршен циљ истине, и учаше да тај (циљ) треба да траже од Бога и да верују они који желе да се покажу као синови светлости и да постану наследници живота, он каже: Нека буде срце моје испорочно (=исцврсно)

¹ Упор. Ис. 43, 3

² Мт. 5, 8

³ Мт. 5, 48

⁴ Преп. МАКАРИЈЕ слободно употребљава и изра: κάθαρσις и καθάρσιδος, не игнорирајући често на њима. Најчешће говори о очишћењу срца, при чему акценат ставља на унутарње очишћење и супротставља цир. "повуно очишћење сазнања" простом одрицању од свих зала. (СИДОРОВ, прим 21). И идеја очишћења, у различитим аспектима, била је широко распрострањена у светоотачком богословљу. Истакнуту улогу она има ипр у учењу св. ДИОНИСИЈА АРЕОПАГИТА, где је очишћење прва степенница на путу узхођења разумних суштстава ка Богу. Њему следе просветлење (ἐλλάμψις) и савршенстао (τελειωσις) (Види: ROQUES, *L' univers dionysien*, Paris 1983, p. 92-94).

у наредбама твојим, да се не осрамотим¹. Ношење пак срамоте и безчасна означава оне који још пишу (за себе) стекли непорочно од сваке лаже и нечистоће срце. Јер опет каже: Тада се нећу постидети кад гледам (-*ἴδωμι*) на све заповести Твоје². Дух Свети учаше (нас) испуњењу свих заповести и савршеном удаљавању од сваког престапа (= *ἁμαρτίας*) и задобијању потпуне смелости (-*ἐλευθερίας*) код Бога³. И опет: Чисто срце, молећи се Пророк говораше, саздај у мени Боже, и дух прав, вели, обнови у утроби мојој; и Духом владалачким учврсти ме⁴ што представља тај исти циљ. А опет пита: Ко ће се успети на Гору Господњу, или: Ко ће стати на светом месту Његовом? и додаје који су то и какви су: Који су невини рукама, и чисти срцем⁵. Тако да је Дух озвучио (тима) да треба својим деловањем⁶ сасвим одлучити (= *ἁγιασθῆναι*) од нас грех који се врши делом и речју и помишљу, и старати се, молећи се и пером надајући се, да из дана у дан стигнемо у савршену чистоту Божију.

Јер Апостол, посвуда јавно учи какве су дужне да буду душе које су се одвојиле од брака телесног и пева (ово)светских, и које желе да до краја извежбају се (= *ἁγιασθῆναι*) у девствености, па вели: Девственица се брине за Господње, да буде света не само телом, него и духом, поручујући да она буде ван грехова, како (оних) на делу, тако и у мислима⁶,

¹ Пс. 118, 80

² Пс. 118, 6

³ 1 Јн. 3, 21-22

⁴ Пс. 51, 12-14

⁵ Пс. 24, 3-4

⁶ Израз διὰ τῆς ἰδίας ἐνεργείας Сидоров узима за τὸ πνεῦμα, дакле за Дух Свети, и у томе види потврду богонадахнутој гисти св. Писма (упор. прим. 22). Нама се наш превод чини адекватнијим.

⁷ 1 Кор. 7, 34

то јест јавних и тајних (грехова), као што и треба да је она која жели да се, попут невесте Христове, сједини са чистим и беспрекорним Царем Небеским. Јер душа која жели да се сједини Њему и која има жељу да постане један дух са Њим¹ треба да се уподобљује непорочној и пречистој лепоти, према ономе што каже блажени Јован: И сваки, вели, онај који има ову наду, очистиће себе, као што је Он (=Христос) чист. И: Угледајте се на мене као и ја на Христа². Јер, душа која се одрекла од телесног заједничарења (=брака) и која се удаљила од (овога) света и увежбала се у девствености, и себе посветила (=обећала) сједињењу и заједници с Пречистим Женском, треба да се очистиће не само од јавних грехова као: блуда или крађе или убиства или стомакоугађања или оговарања, или среброљубља, или лажн, или пустословља или галаме или смеха или лакрдије или користољубља или грамзивости, него далеко више треба да је чиста од грубљих (=брујџаљних) страсти душе и скривених грехова, то јест: од похоте, празнославлја, човекоугађања (=додворавања), лицемерја, властољубља, лукаштва, злонаравија, мржње, безверја, зависти, надутости, грамзивости, самоугађања, самољубља, охолости и овима сличних невидљивих срамних страсти.

Наиме, (Свето) Писмо познаје скривене грехове душе, ако заиста верујемо речима Духа (Светог), (грехове) који се сматрају истим или сличним оним испоњеним. Јер, вели се, Господ је расуо кости човекоугодника³ и: Човеска крвника и лукавог (=подмуклиџ)

¹ 1 Кор. 6, 17

² 1 Јн. 3, 3 и 1 Кор. 11, 1

³ Упор. Пс. 52, 6.

Господ се гнуша¹, лукавство и убиство убрајајући у један преступ. И: против оних који говоре мир са ближњима својим, а зло је у срцима њиховим: Дај им Господе по делима њиховим². И опет: Јер и у срцу безаконје творите на земљи³. А и Господ, прекоревајући човекоугоднике, вели: Све чине да их људи виде⁴. Зато и поручује говорећи: Гледајте да не чините милостињу вашу пред људима; иначе нећете имати плате код Оца вашег Који је на небесима⁵. То јест, немојте хтети да од људи тражите и ловите похвалу или славу за добре поступке, него већма од Бога, од чега је слава истинска и вечна, и чија је срамота вечна. И: Тешко вама кад људи о вама лепо говоре⁶, тј. кад хоћете да од људи чујете лепо и да се радујете слави и похвалама које од њих долазе⁷. Иначе, како је било могуће да добротинећи (=који чине добро) не буду свима познати, када сам Господ говори: Да се светли светлост ваша пред људима, да виде добра цела ваша и прославе Оца вашег који на небесима⁷? Ради славе Божије, вели, подвизавајте се да свако добро дело чините, а не за сопствену славу. А не тражите и не радујте се похвалама кратковремених

¹ Пс. 5, 7

² Пс.28, 3-4

³ Пс. 58, 3

⁴ Мт. 23, 5

⁵ Мт. 6, 1

⁶ Упор. Лк. 6, 26

⁷ Оваква и слична места јасно показују колико заправо светоотачка литература и мисао не само да не губи на актуалности, него, чини нам се, управо у ово време добија на њој.

⁷ Мт. 5, 16

људв. него: похвалу и славу очекујте само од Бога, као што блажени Давид говори: Од тебе је похвала моја¹, и опет: У Господу ће се похвалити душа моја². Као што и апостол (Павле) налаже да и једење и пијење буде у славу Божију: Јер, вели, било да једете, било да пијете, било (друго) нешто да чините, све чините у славу Божију³. Јер, оне који славу и хвалу траже од људи, Господ је показао да су неверници, говорећи: Како им можете веровати када примате славу од људи, а славу од јединога Бога не тражите⁴? А (апостол) Јован, поредећи мржњу са убиством, вели: Који мрзи брата свога, човекоубица је⁵ и. Знате да ниједан човекоубица нема у себи вечног живота⁶: ону скривену мржњу која бива према брату, (он) пореди са убиством⁷. Али и апостол Павле, грдећи оне који су се предали срамним страстима због неразумног и непокорног срца, набрајајући њихову на већу пропаст делатност, збрајајући уједно скривене и јавне грехове, вели: И како не марише да познају Бога, зато их и предаде Бог у покварен ум, да чине оно што је неприлично, њих који су испуњени сваке неправде, злобе, блуда,

¹ Пс.

² Пс. 34, 2

³ 1 Кор. 10, 31

⁴ Јн. 5, 44

⁵ 1 Јн. 3, 15

⁶ *ibidem*

⁷ СИДОРОВ (грим. 30) уз ово место наводи занимљиво тумачење П. САГОДА: "У мржњи постоје сви суштински елементи који постоје и у убиству: у суштини, мисли које прожимају онога ко мрзи брата својета и мисли које прожимају онога ко брата убије, исте су." Стога, "онај ккоји мрзи брата (човекоубица) пребива у смрти, јер истински живот може да произведи само живот, са њим је потпуно неспујиво настајање да се уништи живог другог" (Н. САГОДА, Првог соборног посланица, с. 514-516).

лакомства, пуни зависти, убиства, свађе, лукавства, злоћудности, дошпачи, опадаци, богомрсци, хулници, гордељивци, хвалисавци, измишљачи зала, непокорни родитељима, неразумни, невере, немилосрдни, непомирљиви, немилостиви, који, познавши правду Божију, да они који то чине достојни јесу смрти итд¹.

Видиш, како не само да је изрекао јавне грехове, који су код људи омрзнути, него уз ове видљиве прибродјао је и оне скривене страсти душе: злобу, гордост, свадљивост, неваљалство (=злочудности), гордељивост, мржњу, неразумност. И опет Господ говори: Оно што је узвишено код људи, гадост је пред Богом². И: Ко себе узвисује понизиће се, а ко себе понизује, узвисиће се³. И Премудрост вели: Нечист је пред Богом сваки гордељива срца⁴. И још томе слично мноштво набројавши из св. Писама могли бисмо да је речено против срамних у души скривених страсти⁵. Јер, Дух Свети познајући скривене срамне страсти које грубље (=бруијалније) и укорексније постоје у души, учећи нас на који начин је могуће да дође до ослобођења од њих, говори нам кроз Давида: Од тајних (грехова) у мени очисти ме, и од туђега избави раба Твојега⁶. Тако да је кроз много молење (=молитву), и веру, и потпуно добро ревновање (=стремљење) ка Богу,

¹ Рим. 1, 28-32

² Лк. 16, 15

³ Лк. 14, 11

⁴ Прич. 16, 5

⁵ Преп. МАКАРИЈЕ овде исказује убеђење карактеристично за православне подвижнике, наиме убеђење да "грех, као греховно дело, није ништа друго до испољавање нашег унутарњег огреховљеног стања ... Следствено, сваки наш поступак, макар се и привидно тичао само тела, јесте имовина душе, он је психолошки акт, и као такав се просуђује" (упор. Л. СОКОЛОВ, Психологический элемент в аскетических творениях и его значение для пастырей Церкви. Вологда, 1898, с. 7, 40; СИДОРОВ, цит. 31).

⁶ Пс. 19, 12-13

силом Духа, могуће превладати скривене срамне страсти. Јер, као што се трудимо да сачувамо од видљивих сагрешења спољњег човека, а то је тело, као Храм Божији, као што рече апостол (Павле): Ко укропасти (=покварити) храм Божији, говорећи (овде) о телу, тога ће покварити Бог¹, тако се треба трудити и борити да унутарњи човек, а то је управо душа, сачува се од сваке нечистоте скверних помисли (као невеста Христова), према реченом: Сваком стражом чувај срце своје, јер из тога исходи живот².

А то ћемо успети ако се увек боримо и супротстављамо рђавим помислима, то јест: (мислима) празнословља, и мржње, и надутости (=охолости), и лукавства, пожуде, и неверја, љубоморе (=зависти), и властољубља; и ико сваком брижљивошћу испитујемо себе, и чувамо ум нездружен и несавласан са скривеним страстима душе, и себе предајемо свим добрим делима, са приликом (себе), и трудом, и борбом (=подвигом), јер нас (у томе) противник спречава.

¹ 1 Кор. 3, 17

² Преп. МАКАРИЈЕ се овде придржава антропологије св. апостола ПАВЛА, код којег је разликовано унутарњег и спољњег човека најбоље изражено (2 Кор. 4, 15). За њега ознака "спољни човек" (тело) не претпоставља никакве негативне асоцијације (тело није зло); тај "спољни човек" код њега се често повестовешује са "старим човеком" (Рим. 6, 6), а "унутарњи" са "новим" (Ефес. 4, 24). Према томе основни сукоб у животу сваког човека није између "унутарњег човека" и тела, него између "унутарњег човека" и греха. Код св. ПАВЛА постоји "антрополошка двојност", али не постоји "антрополошки дуализам" (GUNDRY, *Soma in Biblical Theology with Emphasis on Pauline Theology*, Cambridge, 1976, с. 135-138). Антропологија св. апостола ПАВЛА оставила је снажан утицај на целокупну светоотачку антропологију (СИДОРОВ, прим. 32).

³ Приче, 4, 23

Јер, блажени Мојсеј, указујући (=алудирајући) и типолошки показујући на једноначинску исправност (живота) пројавио је да душа не треба да следи две мисли (=два схваћања), рђаву и добру, него једино добру, и да не треба изирађивати у нама два плода, лош и користан, него само једноначински добре (плодове) радити, а лоше са свим избегавати. А вели у заветима: Не прежи заједно на гунпу свом разновродне животиње, нпр. вола и мартарца, него ћеш једнородне животиње удрегнути и оврћи жетву своју¹. То јест, немојте имати на њиви срца ваљих заједно на истом нослу врлину и порок, него само врлину. Не стављај, вели, у вумену хаљину лан, нити опет у ланену (хаљину) вуну. Пемој на простору земље своје обрађивати два плода на истом (месту), нити двапут годишње. Не пуштај разновродну животињу на другу ради плођења, него спаруј истородне са истородним². Кроз све пак ово (речено) тајанствено се указује (=алудира) да не теба у нама обрађивати и врлину и порок, него (треба), једноначински радити из нас врлине кроз божанственије плођење; и не треба душа да заједничари и да се сједињује са двама духовима, са духом (овога) света и са Духом Божијим, него је души заповедио да једино сједињујући се и прилепљујући се Духу Божијем.

¹ "Израз тју разновродно ебѣитѣа указује на стање душе које је сувротно стању 'расцепкавости воље и сазнања', које се стално колебају између добра и зла. У другим делима св. Макарија налазимо исту мисао. Он нпр. говори о 'једноначинској правди живота у Христу'. Душа се не налази више под влашћу срамних помисли, него општи једино са небеским Жеником. Таква душа, здружена са Логосом Божијим, постаје беспрекорна и удостојава се у будућем обилних духовних дарова добродетељи" (МАКАРИОС/СΥΜΕΟΝ, *Reden und Briefen*, Bd II, S. 64-65, Сидоров, прим. 34).

² Највероватније слободна парафраза 2 мојс. 22, 10.

³ 2 Мојс. 22, 11 и 22, 9 (Лев. 19, 19).

плодоноси свештено плођење и плодове духа; ници (треба) да слободна воља саглашава се двама лицима¹, оном лошијем и бољем, него једино употребљавајући добре и сасвим се удаљујући од зла, одгајивати у души једноначински плод врлина, сходно написаном: Тог ради сам се управљао према свима заповестима Твојим, мрзећи на сваки неправедан пут¹. И: Неправду омрзнух и огади ми се, закон пак Твој заволах², да би тако Господ, видећи подвиг (наше) душе, Својим човекољубљем, силом Духа (Свога), учинио у нама велико и потпуно излечење од скривених страсти, чинећи заштиту нашим духовним непријатељима. Као што и сам Господ, говорећи о оној удовици коју је мучио супарник, и која је дошла код неправедног кнеза, па тражила заштиту од њега, и због своје велике дрскости постигла своју заштиту, учи нас да не клонемо у молењима. Јер, говораше им (=ученицима) и причу како се треба свагда молити и не малаксавати и тд.³ А то "не клонуту" циља на велику упорност у молитви. И после тога

¹ "Говор о двама духовима и двама лицима, на чисто спољашњем плану, наликује учењу месалијана. Међутим, код преп. Макарија не налазимо тезу о супстанцијалном (природном) сапостојању греха и благодати. Код њега се ради о превладавању двојства воље (προαιρεσις) у човску. Треба приметити и да је термин *δρόσωλον* (=лице, личности) код преп. Макарија вишезначан и да се доста ретко употребљава у значењу личност, чешће има значење *однос, начин, аспект, фактор, елемент* (упор. E. DAVIDS, *Das Bild vom Menschen*, S. 81). Стога, када он говори да у уму делују два лица, онда он ту подразумева *фактор* благодати и *фактор* греха (упор. *Die 50 geistlichen Homilien des Makarios*, S. 169-170). Акцелогно треба мислити и о двама духовима." (СИДОРОВ, прим 36)

¹ Пс. 119, 128

² Пс. 119, 162

³ Лк. 18, 1

Господ (каже): Видите шта говори неправедни судија! Колико ће више Отац ваш небески одбранили оне који му вапљу дан и ноћ. Да, велим вам, одбраниће (их) убрзо¹.

Јер, какву је борбу имао Апостол за ученике (своје) и (како се) старао, молећи се у себи за њих да до какве духовне мере достигну, а уједно и постављајући најзвишенији циљ Христијанства јаван свима који желе да лако и истипољубиво трче (до њега), и чинећи јавним (=јасним, видљивим) апостолски канон нове твари² оних који се старају да иду ка напред; А вели саветујући свакога човека и учећи у свакој мудрости, да бисмо сваког човека представили савршеног у Христу³ зашто се и трудим борети се. И опет се молм за оне који су удостојени печата обећања Духа кроз (Свето) крштење, да добију узрастање духовног напретка, говорећи: Зато и ја, чулни за веру вашу и љубав према свима светима, не престајем да се молим и да тражим да вам Бог Господа нашег Исуса Христа, Отац славе, дђ Духа мудрости и откривења, да Га познате, просветљење очију срца ваших да знате каква је нада позива Његовог, и какво је богатство славе наслеђа Његовог у светима, и каква је неизмерна величина силе

¹ Упор. Лк 18, 6 - 8. Текст који наводи преп. Макарије разликује се од општеприхваћеног текста.

² Гал.5. Израз "апостолски канон нове твари" СИДОРОВ доводи у везу са фразом *κἀτὰ τὸν ἀποστολικὸν χαρακτῆρα* са почетка *Велике посланице*. Оба израза указују на норму живота у Христу ка којој норми треба да стреми сваки хришћанин (прим. 28).

³ Кол. 1, 28 - 29

Његове на нама који верујемо¹. Начин пак заједничарења и причешћа² Духа (Светог), које настаје у пуноти³, (Апостол) тачно назначујући (наводи): По дејству, вели, силе Његове, коју учини у Христу, васкрсавши га из мртвих, према том, вели, дејству Духа, да и ви ту пуноту примите. И опет, у истој Посланици, мало даље напред, желећи да они доспеју у неко узвишеније узрастање и савршенији духовни напредак, он се моли говорећи: Тога ради преклињам колена своја пред Оцем Госнода нашег Исуса Христа, од Кога сваки род на небесима и на земљи назива се, да вам по богатству славе своје да силу да ојачате Духом Његовим у унутарњем човеку, да се Христос вером усели у срца ваша, (те да) укорењени и утемељени у љубави, узмогнете разумети, са свима светима, шта је ширина и дужина и дубина и висина, и познате љубав Христову која превзилази знање, да бисте се испунили сваком пунотом Божијом².

А у другој Посланици, учећи о истом и показујући ученицима изобилје духовног богатства и подстичући их да хитају да достигну до савршене мере, говораше: Ревнујте пак за духовне дарове, и показаћу вам пут још узвишенији. Ако језике анђелске говорим, а љубави немам, онда сам звоно које јечи или кимвал који звечи; и ако имам дар пророковања

¹ Ефес. 1, 25 - 19

² Ради означавања причешћа Духа Светог преп. МАКАРИЈЕ употребљана два синонимна израза: τῆς μετουσίᾳ τοῦ πνεύματος и τῆς μεταλήψεως τοῦ πνεύματος. Овај други израз у хришћанској литератури и пракси често се употребљава у евхаристијском контексту (упор. G.W.H. LAMPE, СИДОРОВ, прим 39).

³ Преп. МАКАРИЈЕ често спаја изразе πληροφoρία (пунота) и αἰσθησις (чувство, осећај) изражавајући тим спојем искуствено познање Бога, искуство благодати, које искуство он супротставља чисто разумском, рационалном сазнању (СИДОРОВ, прим 40).

² Ефес. 3, 14 - 19

и знам све тајне, и сво знање, и ако имам сву веру да и горе премештам, а љубави немам, ништа ми не користи; и ако раздам све имање своје, и предам тело своје да се сажеже, а љубави немам, ништа сам¹. И додаје који су плодови љубави, и како они који су је стекли, ослободише се сасвим страсти зла (=иорокá), говорећи: Љубав не лавиди; љубав се не горди; не надима се; не чини што не пристоји; не тражи своје; не мисли о злу; не радује се неправди, а радује се истини; све трпи, све подноси, све верује, свему се нада². И опет исти (Апостол): Љубав никада не престаје³. А (то) "никада не престаје" означава да они који имају горенаведене харизме (=дарове) Духа, а још нису кроз најпунију и делатну љубав Духа (Светог) добили ослобођење од страсти, још се налазе у опасности и борби и страху због борења са духовима зла, мада су и стекли духовне дарове. Јер где коју је и колику духовну меру, која више није под (опасношћу) пада и страсти, показао (Апостол) онима који желе да тачно иду путем Христијанства.

¹ 1 Кор. 12, 31 - 13, 3

² 1 Кор. 13, 4 - 7

³ 1 Кор. 13, 8

— тако да језици ангелâ и пророковање и вера и сво знање и дарови исцеливања, ништа су у поређењу са највишом врлином и пунотом најсавршеније љубави, мада су и они дејствија истог тог Духа. Али да не би, ако се неко удостојио ових дарова, помислио, због новијег дејства благодати, да је достигао у савршенство и да му ништа више није потребно, изостао иза савршених мера̀ бестрашћа, испуњен једино мањим даровима, због тога је (Апостол) показао циљ савршенства, да сваки сазнајући себе непрестано као сиромаха од толиког богатства, непоколебиво подвизава се добрим подвигом, и да духовни стадион (=σῖταзу, ἵπυῖ) тако трчи док не достигне, како рече: Тако трчите, да достигнете¹.

Гле како (Апостол), кроз многе (начине) износи на видело одређење и циљ и правило побожности и савршенства, молећи се да његови ученици сви до њега стигну. Јер, опет, он исти на другом (месту), показујући вернима и онима који љубе Господа новину и промену која бива у Христу, вели: Јер нити обрезање што користи, нити необрезање, него нова твар; и који овом правилу следеју, мир на њих и милост, и на Израиљ Божији². И опет: Ако је неко у Христу, нова је твар, старо је прошло³. Једном речју, јасно је поставио апостолско правило

¹ 1 Кор. 9, 27

² Гал. 6, 15 - 16

³ 1 Кор. 5, 17

нове твари. Шта је пак друго нова твар, него, како он (сам) другде казује: Да стави преда се Цркву славну, која нема мрље ни боре, или нешто томе слично, него да буде света и непорочна¹. Потпуно очишћење од срама, што је потпуно ослобођење од страсти, и пуноу, неизрециву и мистичну (=ишајинску), у освећењу заједницу Божанске силе Духа (Светога), која дејствује у срцима светих, који су се удостојили оног повишег, изнад природе и духовног у врлини уживања², (ето) да је таква нова твар у Христу Апостол је научио. Али и ово: Очистите (=одбацише) стари квасац, да буде ново тесто³. И оже: Да празнујемо не у старом квасцу, него у бесквасним хлебовима чистоте и истине⁴ — то (такође) показује исти циљ. И зато што ми нисмо довољно (способни, тј. нисмо у сшању) наспрам поглаварстава и власти и духова зла за битку⁵ (Апостол) подстиче нас да узмемо на себе свеоружје Божије: да Обучемо оклоп праведности, и обујемо ноге у приправност свангелија мира, и опашемо бедра истином, а изнад свега узимајући штит вере, којим ћете, вели, моћи погасити све огњене стрелице нечастивога⁶, које су (уствари) дејства нечистих страсти. И шлем спасења да узмемо и свети мач духовни, који је реч Божија⁶. Апостол је показао да тим, претходно наведеним, духовним оружјем

¹ Ефес. 5, 27

² Већ само по себи разумо се да ово не стоји ни у каквој вези са мн којим обликом хедонизма. У грчком, стоји ἀλόλαστος, што је изведеница од глагола ἀλόλασθαι, у значењу скупо стајати, бити драгоцен.

³ 1 Кор. 5, 7

⁴ 1 Кор. 5, 8

⁵ Ефес. 6, 12

⁶ Упор. Ефес. 6, 14 - 16

⁶ Ефес. 6, 17

које превазилази нашу природу¹, можемо да станемо на супрот opakим методама ђаволовим. Начин пак на који можемо (све) то да стекнемо тачно је означио (Апостол) говорећи: И сваком молитвом и прозбом молећи се у Духу, у свако време, и за то исто бдијући са сваком истрајношћу и молењем². Зато се и он још моли за све говориће: Благодат Господа нашега Исуса Христа и љубав Бога и Оца и заједница Светога Духа да буде са свима вама³. И опет: Васцели дух ваш, и душа, и тело да се сачува непорочно за дан (Другог доласка) Господа нашег Исуса Христа⁴. Гле на који начин је извео на видело правилни пут праведности и највиши циљ Христијанства, све подстичући и желећи да (сви) достигну до њега, у који (циљ) истинољубиво гледајући, и потпуно неуморно борећи се, негом и надом и сваким стањем врлине, моле се и желе да достигну до њега. Јер они ће моћи и оне велике заповести, о којима висе Закон и Пророци, (то јест) оно: Љуби Господа Бога својега свим срцем својим, и свом душом својом, и свом снагом својом; и ближњег свога као самог себе⁴, ослобађајући се сваког зла, чисто и савршено и непорочно да испуне.

Ако и изгледа да смо одужили казивање о

* Прелодобни МАКАРИЈЕ подвлачи да наведено духовно оружје које превазилази нашу природу омогућава нам да и ми превазиђемо сопствену природу. Подразумева се : нашу (човечанску) природу искварену грехом (СИДОРОВ, прим 47).

¹ Ефес. 6, 18

² 2 Кор. 13, 13

³ 1 Сол. 5, 23

⁴ Мт. 22, 37 - 40; Мк. 12, 28 - 34; Лк. 10, 25 - 37

циљу побожности, кој нам предају Господ и Апостоли и све ове богонадахнуте књиге (Св. Писма), представљајући (нам) многим сведочанствима, сматрамо да нисмо несумесно (то) учинили, да би на сваки начин несумњиво и неколебљиво били уверени каква је наша нада вере, и који циљ и каква нам трка предстоји. А особито они који су се прихватили монашког живота и који су себе изузели из светских веза и телесног општења (– брака), и који су изабрали да буду девствени у Господу, да сваки (девственик) и свака (девственица), (знајући) где је позван и до какве (духовне) мере дужан је да стигне, одустану од сваке надмености (=гордостии) због (по)неких постигнутих успеха, заиста сматрајући себе за ништа због превелике мере савршеног звања и недокучивог богатства љубави Христове, а сваким начином и сваком моћи и сваким старањем себе свагда добровољно предавали на добро, према речи Господњој, (Заједно) са свим оним што је овога века¹, одричући се још и своје душе, свакодневно узимајући крст (на себе) са радошћу и весељем, и следујући Њему (=Господу)¹, имајући у свему Самог Господа који нам је постао и пример, и пут, и образац, и циљ, према реченом: Угледајте се на мене, као ја на Христа², и још: Са стрпљењем трчимо у предстојећи нам подиш, гледајући на Исуса, Начелника и Савршитеља вере, који уместо предстојеће му радости поднесе крст, не марећи за срамоту, и седе са десне стране Бога³. Па, не да, наиме, испуњени

¹ Акцентат, дакле, није само на индивидуалном спасењу, и ствари овога света треба, заједно са собом самим, предавати на добро.

¹ Лк. 9, 23; 14, 26

² 1 Кор. 11, 1

³ Јевр. 12, 1-2

и ослонjeni на неке дарове Духа (Божјајег), или пак на неке мале успехе, и као да смо већ достигли до савршенства, будемо обманути злом лукавошћу (*набменошћу*) праведности, изостајући од већих успеха духовних, него као истинољубци да се непрестано држимо до краја труви и скорби (*невоље*) и подвига и трчања, из дана у дан свагда пружајући се ка оном што је напред, а заборављајући оно што је иза¹, вагда гладни и жедни праведности², имајући скрушено срце, будући да још нисмо доспели до позива (=звања) на који смо позвани, нити смо достигли савршену меру Христијанства нити достигавши коначно у савршену љубав Христову. Јер, они који занета желе да постигну предстојећи и напред показан највиши пут, увек буду рањени жарком љубављу ка оном звању неизречивог савршенства, и ниједноме од мањих добара, правде, постова, или бдења, или милостиња или дарова заједничарењем у Духу, испуњени и остајући (такви) до последњег даха, него потпуно предајући себе свим добрим и лепим (делима) и свим врлинама, и тако остајући недостатним услед врлине, никада не сматрају да испуњавају закон премудрости, него, иако су код Бога драгоцени, себе сматрају недостатнима, и будући у духовном напредовању себе налазе као почетнике, и иако су велики себе унижавају и прошељују да су ништа (*нишчавни*). И тако, (онолико) колико су поверовали и колико су показали љубави (толико) ће primitи награда Евангелија Царства (небеског). Такве душе могу угодити Богу и постати наследнице Царства (небеског), (душе) које имају скрушено срце и сиромашне су духом, увек гладујући

¹ Фил. 3, 13

² Мт. 5, 6

и жеднећи правде, стремићи ка савршеним почастима, због крајње љубави према Богу, буду награђене највишим даровима.

О циљу пак паде који треба да имају (понајвише) они који су узели на се монашко живљење и заволели девственост, довољно је речено. А о сабрању и свештеном устројству манастира братственичких¹, како треба да живе заједно и међусобно се опходе, и кроз какве напоре и знојеве и занимања могу истинољупци постићи напред речени циљ побожности потребно је (сада) проговорити, на који начин они вредни и постојани, спремно ступајући на пут који води у небески град² тако трче док не постигну (циљ). Пре свега, онај који трчи ка циљу побожности и који жели да иде стопама Господњим, удаљивши се од (светског) живота и телесних уживања и предан у потпуности братству, одрекавши се, према Евангелију, оца и мајке, деце и жене, браће и сестара, родбине, богатства, славе, знаменитог рода, и ушавши у манастир као у пуцоту свих дарова [да још и то дода], а још да одрекне се и сопствене душе. А шта је одрицање

¹ СИДОРОВ претпоставља да се преп. МАКАРИЈЕ овде ослана на сопствено искуство. Упор. и Р. DESEILLE. *L'Évangile au désert*, Paris 1985, p. 30-31.

² Идеја небеског града (горњег Јерусалима) појављује се у многим споменицима ранохришћанске литературе.

од своје душе, или свецело предати себе братству, и уопште не извршавати своју вољу, него себе поверити речи Божијој и свагда отуда украшавати душу светим и чистим поимањима заповести (Божјих) и њих сматрати за спасоносне и слатке. Немати уопште ништа у сопственом власништву, осим одеће коју носи, да са свих страна буде безбрижан, са радошћу испуњујући само оно што му се налаже (= како му се заповеди), и као купљени благо-разумни роб, сву браћу, а понајвише предстојнике, у свему да сматра као (своје) господаре и владике Христа ради, као што сâм Господ рече: Који међу вама хоће да буде први и највећи, нека је од свих најзадњи и свима слуга и свима роб¹, не тражећи славу, или част, или похвалу за служење или владање (= понашање) од саме братије, (него) служећи са сваком наклоношћу (= љажњом), не у додворавању, наизглед као улицица, него као слуга Христов², предавши себе Господу, ци иде уским и скорбним путем³, будући да је заљубљеник Царства (небеског), спремно и са радошћу носећи (на себи) лаки и благи јарам Господњи, те тако постајући узрочник себи великог спасења, ако са дуготрпљивошћу и стрпљењем до краја остане у том душекорисном служењу (= робовању), устићујући се (= пошћујући са сирихом)

¹ Мк. 9, 35; 10, 43-44

² Ефес. 6, 6-7

³ Мт. 7, 14

свих домаћих (=блиских) Христу и наследника Царства, и сваку подчињеност свакоме показујући, а нарочито предстојатељима (=старецима) подвижницима, и онима који су узели на себе (као обавезу) тешикоће брига о врлини, свагда себе сматрајући за дужника оне с љубављу и простотом службе браћи, према реченоме: Љубављу служите једни другима¹; И опет: Никоме ништа не дугујте (=не будите дужни), осим да једни друге љубите².

¹ Гал. 5, 13

² Рим. 13, 8